
УДК 349.6.001.32

І. І. Каракаш

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВЛАСНИЦЬКОЇ ПРАВООБ'ЄКТНОСТІ ТВАРИННОГО СВІТУ ТА ЙОГО РЕСУРСІВ

Постановка проблеми. Питання власницької правооб'єктності тваринного світу та його ресурсів не одержали достатнього висвітлення у вітчизняній правовій літературі. Між тим постановка і розгляд проблемних питань права власності на об'єкти й ресурси тваринного світу не позбавлені науково-практичного значення.

Дослідження та публікацій з обраної теми в основному були в минулому столітті. До них перш за все слід віднести наукові праці таких видатних вчених-юристів, як О.С. Колбасова, В.Л. Мунтяна, В.В. Петрова, Ю.С. Шемшученка, в цілому присвячених іншим проблемам. В останнє десятиліття відбувалося часткове висвітлення суміжних питань в основному в коментарях та відповідних розділах підручників, написаних, зокрема, Г.І. Балюк, М.Я. Вашишин, М.В. Красновою, Н.Р. Кобецькою, І.Є. Чумаченко та іншими науковцями. Окремі аспекти проблеми висвітлювались у наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях Ю.С. Петлюком і П.В. Тихим, а також у дисертаційному та монографічному дослідженні В.В. Шеховцова.

Мета статті полягає в привертанні уваги наукової спільноти до питань власницької правооб'єктності тваринного світу та його ресурсів, а також законодавчого забезпечення їх ефективної охорони, раціонального використання і своєчасного відтворення на власницьких засадах.

Виклад основного матеріалу. Україна надзвичайно багата видовою різноманітністю тваринного світу. Займаючи менше ніж 6% площі Європи, Україна володіє близько 35% її біорізноманіття та нараховує понад 45 000 видів різноманітних видів фауни. Через територію України проходять два основні маршрути міграції диких птахів, а деякі місця гніздування мають міжнародне значення. Понад 100 видів перелітних птахів охороняються відповідно до міжнародних зобов'язань країни. Проте протягом останніх років спостерігається збільшення кількості видів тварин, занесених до Червоної книги України. Так, якщо до його другого видання

1994 року були занесені відомості про 382 види тварин, то до третього видання Червоної книги України (тваринний світ) 2009 року занесені відомості про 542 види тварин [1].

Основні проблеми в галузі забезпечення охорони та регулювання використання об'єктів тваринного світу пов'язані з його недостатньою вивченістю, відсутністю достовірних даних про запаси промислових видів та обсягів видобутку наземних і водних тварин, погіршенням природних умов існування диких тварин при зростаючому антропогенному впливу на природне середовище й ослабленням охорони від незаконного використання та знищення окремих об'єктів тваринного світу.

У преамбулі Закону України «Про тваринний світ» від 13 грудня 2001 року [2] закріплено, що тваринний світ є одним із компонентів навколишнього природного середовища, національним багатством України, джерелом духовного та естетичного збагачення та виховання людей, об'єктом наукових досліджень, а також важливою базою для одержання промислової та лікарської сировини, харчових продуктів та інших матеріальних цінностей. Він відіграє важливу роль у процесі обміну речовин в природі [3], а саме: сприяє збереженню та розвитку природної родючості ґрунтів, формуванню наземних і водних біологічних ресурсів, оздоровленню лісових ресурсів та оновленню рослинного світу тощо.

Своєрідне положення тваринного світу як об'єкта охорони, використання та відтворення полягає в його залежності від місць розташування, у межах яких існують ті чи інші живі істоти. Тому законодавчі вимоги щодо охорони, використання та відтворення об'єктів тваринного світу здійснюються на двох рівнях: охорони середовища перебування тварин від забруднення, виснаження й руйнування та збереження самих тварин від скорочення їх видового і популяційного різноманіття, зниження чисельності та уникнення загроз зникнення.

Охорона середовища перебування тварин та охорона тваринних угруповань, що запозичена з міжнародно-правових актів про охорону тваринного світу [4], отримала подальшій глибоко змістовний розвиток в українському національному законодавстві. Одночасно тваринний світ є засобом задоволення оздоровчих та економічних потреб людини і суспільства. Він являє собою природний ресурс для ведення полювання, рибальства та інших видів промислової діяльності. Таким чином, наземний тваринний світ, водні тварини, рибні ресурси та інші живі організми природного середовища виконують різноманітні економічні й екологічні функції.

За концептуальним змістом Закону України «Про тваринний світ» останній визначається як єдиний об'єкт, що об'єднує усі живі організми – від нижчих форм до вищих видів [5]. Сучасне українське законодавство відмовилося від прийнятого у 60-ті роки минулого століття поділу тварин на корисних і шкідливих оскільки він являв собою позиції суспільства – споживача тваринного світу. У природі усі тварини, крім паразитів, є корисними в тому сенсі, що вони займають свою нішу в екологічній залежності, кінцеві ланки якої впливають на людину і суспільство. При цьому

цікавим є те, що, позначаючи «тваринний світ» як узагальнений об'єкт охорони, використання і відтворення, фауністичний закон все ж залишає його без закріплення як єдиного об'єкта права власності [6]. Отже, якщо для екологічного права «тваринний світ» є єдиним об'єктом правового регулювання, то у відносинах власності «тваринний світ» диференціюються на конкретні складові частини.

Відповідно до ч. 1 ст. 1 Закону «Про тваринний світ» відносини в галузі охорони, використання та відтворення тваринного світу, об'єкти якого перебувають у стані природної волі, напіввільних умовах чи неволі, на суші, у воді, ґрунті та повітрі, постійно чи тимчасово населяють територію України або належать до природних багатств її континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони, регулюються Конституцією України, зазначеним Законом, законами України «Про охорону навколишнього природного середовища» «Про мисливське господарство та полювання» та іншими нормативно-правовими актами. Неважко помітити, що в наведеній нормі, по-перше, йдеться про перебування об'єктів тваринного світу в певному стані, а по-друге, про середовище і місце перебування та існування таких об'єктів у природі.

Важливим є розмежування законодавчого регулювання відносин у галузі охорони, використання та відтворення об'єктів тваринного світу природного походження від інших подібних об'єктів. Так, за ч. 2 ст. 1 вказаного Закону відносини в галузі охорони, використання та відтворення сільсько-господарських, свійських тварин, а також діяльність, пов'язана з охороною та використанням залишків викопних тварин, регулюються відповідним законодавством України. Таким законодавством є аграрне, цивільне, адміністративне та інші акти українського законодавства.

Поряд із відносинами правового регулювання в галузі охорони, використання та відтворення тваринного світу чинне фауністичне законодавство виділяє та конкретизує об'єкти тваринного світу. Так, згідно з ч. 1 ст. 3 фауністичного закону об'єктами тваринного світу, на які поширюється дія Закону «Про тваринний світ», є: дикі тварини – хордові, в тому числі хребетні (ссавці, птахи, плазуни, земноводні, риби та інші) і безхребетні (членистоногі, молюски, голкошкірі та інші) в усьому їх видовому та популяційному різноманітті та на всіх стадіях розвитку (ембріони, яйця, лялечки тощо), які перебувають у стані природної волі, утримуються у напіввільних умовах чи в неволі; частини диких тварин (роги, шкіра тощо); продукти життєдіяльності диких тварин (мед, віск тощо). Якщо суспільні відносини в галузі охорони, використання та відтворення тваринного світу є об'єктом правового регулювання, то зазначені об'єкти в наведеній нормі фауністичного закону, по суті, є предметами правового регулювання. Тому з метою уникнення плутанини у термінологічних позначеннях та правових дефініціях доцільним було суспільні відносини в галузі охорони, використання та відтворення тваринного світу визначати як об'єкт правового регулювання, а конкретні складові тваринного світу – як предмет правового регулювання.

Висловлена думка опосередковано впливає із змісту відповідних норм фауністичного закону. Так, за ч. 2 ст. 3 Закону «Про тваринний світ», правовій охороні підлягають не тільки об'єкти тваринного світу, а охороні підлягають також нори, хатки, лігва, мурашники, боброві загати та інше житло і споруди тварин, місця токування, линяння, гніздових колоній птахів, постійних чи тимчасових скупчень тварин, нерестовищ, інші території, що є середовищем їх існування та шляхами міграції. У наведеній нормі явно йдеться не про об'єкти, а про предмети правового регулювання, тобто про те, на що спрямовано здійснення реальної охоронних заходів.

Слід також зазначити, що поняття «тваринний світ» є родовим і охоплює низку його самостійних складників. У зв'язку із цим не можна звукувати правооб'єктність тваринного світу вказівками тільки на сукупність тварин чи птахів або інших живих істот у природному стані. Угрупування диких тварин позначається також терміном «фауна», що є інтернаціональним терміном, позаяк широко використовується в міжнародно-правових актах [7] і національному законодавстві багатьох країн. Однак в українському законодавстві термін «фауна» не є єдиним для позначення об'єктів тваринного світу. Це пов'язано з тим, що до об'єктів тваринного світу в фауністичному законодавстві, крім самих тварин, птахів чи водних та інших живих істот, належать продукти життєдіяльності тваринного світу. Такий підхід, на думку П.В. Тихого, краще забезпечує правову охорону цих об'єктів з тієї позиції, що кожен з них є самостійним об'єктом права власності й може бути індивідуалізованим об'єктом (предметом) суб'єктивних прав, наприклад права користування [8].

Водночас слід зауважити, що позначення об'єктів дикого тваринного світу як живих організмів є малоприслужним для зазначених цілей, оскільки до живих організмів належать і живі організми сільськогосподарських та свійських тварин, а також різноманітні об'єкти рослинного світу. Виходячи зі змісту чинного фауністичного законодавства, дикій фауні як об'єкту права притаманні біологічні, природні й територіальні ознаки, які не одержали свого законодавчого закріплення.

До біологічних ознак фауни належать такі з них, що вказують на внутрішній стан існування тварин, тобто їх існування як живих істот у стані дикості. Біологічний стан характеризує їхню здатність до самопідтримки, самовідтворення і саморозвитку, а також вказує на їхню рухомість і можливість біологічного обміну із зовнішнім середовищем [9]. Тому об'єктом

¹ Про мисливське господарство та полювання: Закон України від 22 лютого 2000 року. // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 18. – Ст. 132. Безумовно, заходи і вимоги вказаного Закону щодо організації охорони, регулювання чисельності, ефективного використання та своєчасного відтворення мисливських тварин суттєво впливають на стан тваринного світу в цілому. Однак у його змісті чимало норм, присвячених веденню мисливського господарства та користуванню мисливськими угіддями, які утворені та існують завдяки «спільній діяльності» природи і людини, що не дозволяє відносити його до суто природоохоронних чи природноресурсових законодавчих актів. Природно-господарська характеристика притаманна й змісту Закону України «Про рибу, інші водні живі ресурси та харчову продукцію з них» від 6 лютого 2003 року. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 15. – Ст. 107.

права власності можуть визнаватись дикі тварини в біологічно живому стані.

Стан дикості в чинному фауністичному законодавстві також не розкривається. Законодавець активно використовує словосполучення «дикі тварини» без його конкретного змістовного визначення. Одночасно Закон України «Про мисливське господарство та полювання» від 22 лютого 2000 року [10] через стан дикості визначає мисливські тварини якими є «дикі звірі та птахи, що можуть бути об'єктами полювання¹. Проте у ст. 2 Конвенції про охорону біологічного різноманіття 1992 року [11] наведено визначення «одомашнені або культивовані види тварин», що означає види таких тварин, на процес еволюції яких має вплив людина з метою задоволення своїх потреб. Із цього можна вивести протилежне визначення, а саме: види тварин, на процес еволюції яких людина не впливає з метою задоволення своїх потреб, належать до видів диких тварин.

Однак видового різноманіття для віднесення диких тварин до об'єктів тваринного світу недостатньо, оскільки окремі представники одомашнених тварин з певних причин можуть звільнитися від «людського піклування» та пристосуватися до існування без підтримки з боку людини, тобто вдруге набути стан дикості. Вони із суто правової точки зору підпадають під дію Закону «Про тваринний світ», у якому доцільно було б закріпити не тільки видовий, а й популяційний критерій віднесення диких тварин до об'єктів тваринного світу.

Природні ознаки дикої фауни – це зовнішній стан тваринного світу, тобто стан їх існування в природному середовищі, що надає засоби, умови та є місцем їхнього існування. При цьому законодавчим критерієм такого стану є знаходження диких тварин у стані природної волі чи утримання напіввільних умовах. У теорії екологічного права переважають погляди про те, що екологічними об'єктами можуть бути тільки предмети матеріального світу, які не втратили «екологічного зв'язку» з природним середовищем [12]. Предмети, які внаслідок застосування до них людської праці та іншого людського впливу вилучені чи відокремлені від природного середовища, перетворені в сировину, знаряддя праці чи споживчі продукти, не є природними об'єктами [13]. Для віднесення тваринного світу до об'єктів екологічного права вони мають перебувати в природному стані, зокрема щодо об'єктів тваринного світу – в стані природної волі або існувати в напіввільних умовах [14]. Втрати дикими тваринами цього стану або, навпаки, повернення їх з неволі чи напіввільних умов утримання у стан природної волі істотно впливає на правооб'єктність представників тваринного світу.

Слід зазначити, що дикі тварини чи представники водної фауни можуть вилучатися з природного середовища не тільки в неживому стані, а і живими. Крім цього, в останньому стані вони можуть бути повернуті в природне середовище. Тому вилучення диких наземних чи водних тварин зі стану природної волі не завжди означає втрату ними «екологічного зв'язку» з природним середовищем, що є вирішальним у визначенні поняття

об'єкта права. Інакше диких наземних чи водних тварин, які перебувають, наприклад, у межах природно-заповідного фонду, слід було б вилучити зі складу об'єктів тваринного світу та розглядати як майно заповідників, заказників або національних природних парків, оскільки їхній простір обмежений, у зв'язку з чим вони не перебувають у стані природної волі, перебувають під наглядом і доглядом людини, а їхнє годування забезпечується штучно тощо.

Однак чинне фауністичне законодавство відносить їх до складу об'єктам дикого тваринного світу й у такому стані встановлює на них право власності, що найчастіше збігається з правом власності на об'єкти природно-заповідного фонду. Пізніше О.С. Колбасов також визнавав, що «стан природної волі не є безумовною ознакою належності тих чи інших представників фауни до тварини світу» [15].

Територіальна, або суверенітетна, ознака природного середовища перебування та існування диких наземних чи водних тварин постійно змінюється й трансформується внаслідок негативного антропогенного впливу, що призводить до скорочення чисельності популяційного та видового різноманіття тваринного світу. У зв'язку із цим чинний Закон «Про тваринний світ» вимагає забезпечення охорони, використання та відтворення об'єктів тваринного світу на суші, у воді, ґрунті та повітрі, незалежно від того, постійно чи тимчасово вони перебувають на території України або належать до природних багатств її континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони. Тому територіальна, або акваторіальна, ознака місця перебування представників дикої фауни має принципове значення для віднесення їх до об'єктів права власності та забезпечення ефективної правової охорони, раціонального використання і своєчасного відтворення. Разом із тим територіально-суверенітетна ознака належності об'єктів тваринного світу на праві власності певною мірою є умовною, характеризує простір, у межах якого вони можуть перебувати.

Умовність територіального, або акваторіального, простору полягає в тому, що окремі види наземних чи водних тварин є мігруючими об'єктами. Міграційна властивість дикої фауни пов'язана з біологічними циклами їхнього існування або змінами умов місця перебування, що впливає на їх кількісний, якісний і видовий стан. Тому міграція на територіальний простір держави або вибуття за його межі породжує або, навпаки, припиняє право власності на мігруючі об'єкти тваринного світу.

Слід зауважити, що певною мірою складається й «екстериторіальне» право власності на об'єкти тваринного світу. Зокрема, воно існує щодо водних тварин і рибних запасів, що перебувають у межах континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони. Так, відповідно до ч. 1. ст. 2 Закону України «Про виключну (морську) економічну зону України» від 16 травня 1995 року [16] «морські райони, зовні прилеглі до територіального моря України, включаючи райони навколо островів, що їй належать, становлять виключну (морську) економічну зону України». Тому за ст. 4 зазначеного Закону Україна у своїй виключній (морській)

економічній зоні має суверенні права щодо розвідування, розроблення та збереження природних ресурсів (як живих, так і неживих) у водах, що покривають морське дно, на морському дні та в його надрах.

У Законі України «Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів» від 8 липня 2011 року [17] таке становище щодо рибних ресурсів закріплено відносно рибогосподарських водних об'єктів за межами юрисдикції України. Ними згідно зі ст. 1 вказаного Закону є виключні (морські) економічні зони іноземних держав, конвенційні райони та відкрите море, у яких вилучення (добування, вилов, збирання) водних біоресурсів здійснюється відповідно до вимог законодавства прибережних держав і міжнародних договорів України.

Аналогічна ситуація щодо правооб'єктності природних об'єктів та їхніх ресурсів спостерігається щодо континентального шельфу. За вимогами ч. 1. ст. 76 Конвенції Організації Об'єднаних Націй з морського права від 10 грудня 1982 року [18] континентальний шельф прибережної держави містить морське дно і надра підводних районів, що простягаються за межі його територіального моря на всьому протязі природного продовження його сухопутної території до зовнішнього кордону підводної окраїни материка або на відстань 200 морських миль від вихідних ліній, з яких відміряється ширина територіального моря, коли зовнішня межа підводної окраїни материка не простягається на таку відстань.

Беручи до уваги встановлені вимоги щодо визначення меж виключної (морської) економічної зони та континентального шельфу, переважні їх частини перебувають поза межами територіального (акваторіального) простору прибережної держави. Тому прибережні держави не розповсюджують свій суверенітет і територіальне верховенство на простір виключної (морської) економічної зони та континентального шельфу. Проте їм належать суверенні права щодо розвідки, розробки і збереження живих і неживих природних ресурсів у водах, що покривають морське дно, на морському дні та в його надрах. Саме на цих правових засадах їм належить право власності на природні ресурси виключної економічної зони та континентального шельфу, у тому числі на об'єкти і ресурси тваринного світу. Зазначена «екстериторіальна» природа права власності на ресурси виключної (морської) економічної зони та континентального шельфу закріплена у ст. 13 Конституції України, за якою природні ресурси є об'єктами права власності Українського народу.

Положення вказаної конституційної норми відтворені у ст. 5 Закону «Про тваринний світ», а саме: об'єкти тваринного світу, які перебувають у стані природної волі та в межах території України, її континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони, є об'єктами права власності українського народу. Одночасно в ній закріплено, що від імені українського народу права власника об'єктів тваринного світу, які є природними ресурсами загальнодержавного значення, здійснюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування.

Важливою є норма ч. 5 ст. 5 Закону «Про тваринний світ», згідно з якою об'єкти тваринного світу в Україні можуть перебувати в державній,

комунальній та приватній власності. Усі об'єкти тваринного світу перебувають під охороною держави незалежно від права власності на них. За ст. 6 Закону, об'єкти тваринного світу, які утримуються (зберігаються) підприємствами, установами та організаціями державної або комунальної форми власності, є об'єктом права державної або комунальної власності.

Проте в ст. 4 Закону закріплено, що дикі тварини, які перебувають у стані природної волі в межах території України, її континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони, інші об'єкти тваринного світу, на які поширюється дія Закону «Про тваринний світ», і які перебувають у державній власності, а також об'єкти тваринного світу, що у встановленому законодавством порядку набуті в комунальну або приватну власність і визнані об'єктами загальнодержавного значення, належать до природних ресурсів загальнодержавного значення. Зараз це положення закріплене й у ст. 39 Закону «Про охорону навколишнього природного середовища».

Зіставлення змісту наведених норм фауністичного закону надає підстави для твердження про те, що, по-перше, в них все ж не визначено коло об'єктів права державної, комунальної та приватної власності на складники тваринного світу; по-друге, як об'єкти державної власності, так і об'єкти комунальної та приватної власності, що визнані об'єктами загальнодержавного значення, належать до природних ресурсів загальнодержавного значення; по-третє, визнаючи зазначені об'єкти природними ресурсами загальнодержавного значення, Закон «Про тваринний світ» ототожнює природні об'єкти з природними ресурсами тваринного світу; і по-четверте, позначаючи коло природних ресурсів загальнодержавного значення, у Законі відсутня вказівка на природні ресурси тваринного світу місцевого значення.

Залишаючи без достатньої регламентації засади набуття й умови реалізації права державної та комунальної власності, Закон «Про тваринний світ» значну увагу приділяє праву приватної власності на об'єкти тваринного світу. Так, за ст. 7 Закону, об'єкти тваринного світу, вилучені зі стану природної волі, розведені (отримані) у напіввільних умовах чи в неволі або набуті іншим не забороненим законом шляхом, можуть перебувати в приватній власності юридичних та фізичних осіб. Законність набуття в приватну власність об'єктів тваринного світу (крім добутих в порядку загального використання) має бути підтверджена відповідними документами, що засвідчують законність вилучення цих об'єктів з природного середовища, ввезення в Україну з інших країн, факту купівлі, обміну, отримання у спадок тощо, які видаються в установленому законодавством порядку. У передбаченому законом порядку права приватних власників об'єктів тваринного світу можуть бути обмежені в інтересах охорони цих об'єктів, навколишнього природного середовища та захисту прав громадян. Слід зауважити, що право приватної власності на об'єкти тваринного світу може набуватись в порядку, встановленому чинним законодавством фізичними особами (громадянами, іноземцями і особами без громадянства) та юридичними особами приватної власності [19].

Певна увага в Законі «Про тваринний світ» приділяється припиненню права приватної власності на об'єкти тваринного світу. Так, за ст. 8 Закону, право приватної власності на об'єкти тваринного світу припиняється в разі: жорстокого поводження з дикими тваринами; встановлення законодавчими актами заборони щодо перебування в приватній власності окремих об'єктів тваринного світу. Проте наведені випадки припинення права приватної власності на об'єкти тваринного світу не є вичерпними [20]. Це право може припинитися і в інших випадках, передбачених законом. Воно може бути припинено тільки в судовому порядку за позовами уповноваженого центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику зі здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення й охорони природних об'єктів та їхніх ресурсів, зокрема, об'єктів дикої фауни.

Таким чином, дика фауна як об'єкт права власності являє собою сукупність диких тварин (звірів, птахів, риб, земноводних, комах тощо) в усюму їх видовому та популяційному різноманітті та на всіх стадіях розвитку (ембріональної, лялькової тощо), які перебувають у стані природної волі або напіввільних умовах на суші або у воді, постійно чи тимчасово перебувають на території України, є природними ресурсами її континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони, у яких встановлено правовий режим, що забезпечує їх всебічну охорону та допускає нешкідливе використання та своєчасне відтворення. Наведене визначення дикої фауни може претендувати на юридично значуще поняття, оскільки дає змогу за наведеними ознаками ідентифікувати дику фауну як самостійний природний об'єкт права власності.

Важливі вимоги та основні принципи щодо ефективної охорони, раціонального використання та своєчасного відтворення об'єктів тваринного світу закріплені у ст. 9 чинного Закону «Про тваринний світ». Зокрема, під час проведення заходів щодо охорони, використання та відтворення тваринного світу, а також під час здійснення будь-якої діяльності, що може вплинути на середовище існування диких тварин та стан тваринного світу, має забезпечуватися додержання таких основних вимог і принципів:

- збереження умов існування видового і популяційного різноманіття тваринного світу в стані природної волі;
- недопустимість погіршення середовища існування, шляхів міграції та умов розмноження диких тварин;
- збереження цілісності природних угруповань диких тварин;
- додержання науково обґрунтованих нормативів і лімітів використання об'єктів тваринного світу, забезпечення невиснажливого їх використання, а також своєчасного відтворення;
- раціональне використання корисних властивостей і продуктів життєдіяльності диких тварин;
- платність за спеціальне використання об'єктів тваринного світу;

– регулювання чисельності диких тварин в інтересах охорони здоров'я населення та запобігання заповіданню шкоди довкіллю, господарській та іншій діяльності;

– урахування висновків екологічної експертизи щодо об'єктів господарської та іншої діяльності, які можуть негативно впливати на стан тваринного світу.

Висновки. Необхідною умовою ефективної охорони, раціонального використання та своєчасного відтворення диких тварин як об'єктів природи та права власності є збереження природних умов існування дикої фауни. Проте ведення мисливського господарства досі здійснюється переважно екстенсивним шляхом, наслідком якого є скорочення обсягів розведення та випускання в природне середовище мисливської фауни, проведення біотехнічних заходів і ослаблення охорони мисливських угідь. Недостатня увага приділяється оптимізації структури поголів'я мисливських тварин і поліпшенню їх генофонду.

Важливою складовою частиною біоресурсів є запаси риби та інших водних тварин. Протягом останніх років на більшості водойм спостерігається тенденція до зниження загального обсягу вилову риби. Основними факторами, що стримують розвиток рибного господарства і негативно позначаються на процесах відтворення рибних запасів та інших водних живих ресурсів, перш за все їх цінних видів, є забруднення водних об'єктів, надмірне водоспоживання, порушення гідрологічного режиму водних об'єктів, відсутність ефективних рибоохоронних та рибопропускних пристроїв на гідротехнічних спорудах, послаблення державного контролю за виловом та реалізацією водних живих ресурсів.

Література

1. Червона книга України. Тваринний світ / за ред. І.А. Акімова. – К. : Глобалконсалтинг, 2009. – 600 с.
2. Про тваринний світ : Закон України від 13 грудня 2001 року // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 14. – Ст. 97.
3. Краснова М.В. Правові засади охорони і використання тваринного світу // Екологічне право України. Академічний курс : [підручник]. Вид. 2-е. / за заг. ред. Ю.С. Шемшученка. – К. : Видавництво «Юридична думка», 2008. – С. 410–439.
4. Про приєднання України до Конвенції 1979 року про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі. Конвенція прийнята 19 вересня 1979 року в Берні (Швейцарія). Ратифіковано Законом України від 29 жовтня 1996 року з відповідними застереженнями. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 50. – Ст. 278; Про участь України в Конвенції про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином як середовище існування водоплавних птахів. Конвенція прийнята 2 лютого 1971 року в м. Рамсар (Іран). Визнання України правонаступницею Союзу РСР щодо участі в Конвенції підтверджено Законом України від 29 жовтня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 50. – Ст. 279; Про ратифікацію Угоди про збереження афро-євразійських мігруючих водно-болотних птахів. Угода від імені України підписана 16 жовтня 1998 року в м. Гаага (Нідерланди). Ратифікована Законом України від 4 липня 2002 року // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 36. – Ст. 268.
5. Тваринний світ України : правова охорона, використання та відтворення (науково-практичний коментар Закону України «Про тваринний світ») / за ред. Г.І. Балюк. – К. : Юрінком Інтер, 2010. – 384 с.

6. Луц Д.М. Проблемні аспекти правового регулювання права власності на об'єкти тваринного світу / Д.М. Луц // Актуальні проблеми реформування земельних, екологічних, аграрних та господарських правовідносин. – Хмельницький : Хмельницький університет управління та права, 2013. – С. 58–60.

7. Про приєднання України до Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення. Конвенція прийнята 3 березня 1973 року в м. Вашингтоні США. Ратифікована Законом України від 14 травня 1999 року // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 28. – Ст. 232; Про приєднання України до Конвенції про збереження мігруючих видів диких тварин. Конвенція прийнята 23 червня 1979 року в м. Бонн (ФРН). Ратифікована Законом України від 19 березня 1999 року // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 18. – Ст. 154.

8. Тихий П.В. Дикая фауна как объект экологических правоотношений / П.В. Тихий // Право Украины. – 1999. – № 2. – С. 66.

9. Реймерс Н.Ф. Природопользование. Словарь-справочник / Н.Ф. Реймерс. – М. : 1990. – С. 127; Брайон А.В. Словарь-справочник по экологии / А.В. Брайон. – К., 1994. – С. 336.

10. Про мисливське господарство та полювання : Закон України від 22 лютого 2000 року // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 18. – Ст. 132.

11. Про ратифікацію Конвенції про охорону біологічного різноманіття. Конвенція підписана від імені України 11 червня 1992 року в м. Ріо-де-Жанейро (Бразилія). Ратифікована Законом України від 29 листопада 1994 року // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 49. – Ст. 433.

12. Петров В.В. Правовая охрана природы в СССР / В.В. Петров. – М. : 1984. – С. 73.

13. Колбасов О.С. Природа как объект правовой охраны / О.С. Колбасов // Правовые вопросы охраны природы. – М., 1963. – С. 6.

14. Костантиниди С.С. Охрана животного мира / С.С. Костантиниди. – Алма-Ата, 1975. – С. 78.

15. Колбасов О.С. Право собственности на животный мир / О.С. Колбасов // Развитие аграрно-правовых наук. – М., 1980. – С. 59.

16. Про виключну (морську) економічну зону України : Закону України від 16 травня 1995 року // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 21. – Ст. 152.

17. Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів : Закон України від 8 липня 2011 року // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 17. – Ст. 155.

18. Конвенція Організації Об'єднаних Націй з морського права. Конвенція прийнята 10 грудня 1982 року в м. Монтего-Бей (Ямайка). Ратифікована Законом України від 3 червня 1999 року // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 31. – Ст. 254.

19. Шеховцов В.В. Право приватної власності на об'єкти тваринного світу : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 / В.В. Шеховцов. – Харків, 2009. – 20 с.; Шеховцов В.В. Правове регулювання права приватної власності на об'єкти тваринного світу в Україні : [монографія] / Шеховцов В.В. ; за наук. ред. проф. А.П. Гетьмана. – Харків : Вид-во «ФІНН», 2010. – 200 с.

20. Петлюк Ю.С. Тваринний світ як об'єкт еколого-правового регулювання / Ю.С. Петлюк // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. – 2015. – Вип. 213. – Ч. 1. – С. 168.

А н о т а ц і я

Каракаш І. І. Проблемні питання власницької правооб'єктності тваринного світу та його ресурсів. – Стаття.

У статті розглядаються питання законодавчого закріплення права державної, комунальної та приватної власності на об'єкти й ресурси тваринного світу в їх природному стані, а також правові засади забезпечення ефективної охорони, раціонального використання та своєчасного відтворення диких тварин як об'єктів природи та права власності. З метою уникнення плутанини в термінологічних позначеннях та правових дефініціях автор пропонує визначати суспільні відносини в галузі охорони, використання та відтворення тваринного світу як об'єкт правового регулювання, а конкретні складники тваринного світу – як предмет правового регулювання.

Ключові слова: тваринний світ, дикі тварини, наземні тварини, рибні ресурси, природна воля, напіввільні умови, природні об'єкти, природні ресурси, право власності.

А н н о т а ц и я

Каракаш И. И. Проблемные вопросы собственности природного мира и его ресурсов. – Статья.

В статье рассматриваются вопросы законодательного закрепления права государственной, коммунальной и частной собственности на объекты и ресурсы животного мира в их природном состоянии, а также правовые основы обеспечения эффективной охраны, рационального использования и своевременного воспроизводства диких животных как объектов природы и права собственности. Во избежание путаницы в терминологических обозначениях и правовых дефинициях автор предлагает определять общественные отношения в области охраны, использования и воссоздания животного мира в качестве объекта правового регулирования, а конкретные составляющие животного мира – в качестве предмета правового регулирования.

Ключевые слова: животный мир, дикие животные, наземные животные, рыбные ресурсы, естественная свобода, полусвободные условия, природные объекты, природные ресурсы, право собственности.

S u m m a r y

Karakash I. I. Problematic issues of proprietary personality animal world and its resources. – Article.

This article discusses the legislative consolidation of the state, communal and private ownership of the objects and the wildlife resources in their natural state, as well as the legal framework to ensure effective protection, rational use and timely reproduction of wild animals as objects of nature and ownership. To avoid confusion in terminology, and notation of the legal definitions of the author proposes to define social relations in the field of protection, use and recreation of the animal world as the object of legal regulation, and specific components of the animal world - as the subject of legal regulation.

Key words: wildlife, wild animals, land animals, fish, natural freedom, semi-free conditions, natural features, natural resources, right of ownership.